

ČLANCI I RASPRAVE

UDK 811.163.42'373.6
Izvorni znanstveni članak
Primljen 30.XII.2004.
Prihvaćen za tisak 7.III.2005.

Jurica Budja
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 4, HR-10000 Zagreb
jbudja@ihjj.hr

ETIMOLOGIJA GLAGOLA *(na)uditi*

U radu se pokušava rasvijetliti etimologija glagola *(na)uditi*. Glagol se izvodi od nepotvrđene imenice **ud* sa značenjem 'šteta'.

Glagol *(na)uditi* dosad nije u etimološkoj literaturi primjereno obrađen, a po dostupnim rječnicima sudeći, pripada isključivo hrvatskomu, bošnjačkomu, srpskomu i crnogorskomu jeziku. Budući da je to u povijesti tih jezika (osobito hrvatskoga) dobro zastupljen i bitan glagol, valja mu se posvetiti i kroz etimološka promišljanja.

Progledavajući u Akademijinu rječniku glagole izvedene predmetkom *na-* i trudeći se razrediti ih po skupinama koje određuju značenjski preljevi glagola, nadala mi se skupina mala brojem članova, ali vrlo kompaktna semantičkim sastavom. Tvoru ju nekolicina glagola: *nauditi*, *naškoditi*, *naštetiti*, *napakostiti*, *natruniti*, *napruditi*, i, možebitno, *nasilovati*. Meni posve taman *napariti*, koji se potvrđuje samo jednom, u narodnoj pjesmi, potpuno izostavljam iz ovoga razmatranja. Svi osim jednoga označuju da se objektu, koji je u najvećoj većini slučajeva u dativu, čini našao, i to dvama načinima:

a) *nauditi*, *naškoditi*, *naštetiti*, *napakostiti*, *natruniti* označuju da je subjekt svojim djelovanjem učinkovao da objekt uzbude na gubitku, umjesto na možebitnu dobitku, u odnosu na stanje prije djelovanja. Gubitak može biti tvaran ili netvaran, duševan primjerice. Kad je tvaran, najčešće se odnosi na objektovo tijelo ili imetak.

b) *nasilovati*, ako uopće spada ovamo, označuje da subjekt izvrgava objekt djelovanju sile štetne po nj.

To se može smatrati u biti samo specijaliziranim vidom gornje skupine, gdje sila, ako i postoji, nije raskrivena, već može biti prigušena.

Glagol *napruditi*, za razliku od sviju ostalih, znači upravo suprotno, da je subjekt izdjelovao objektu kakvu korist, odnosno objekt je na dobitku u odnosu na stanje prije subjektova djelovanja.

Osim što predmetak *na-* ima svoju osobitu semantičku ulogu, on naznačuje i da su navedeni glagoli svršenoga vida, osim *nasilovati*, koji bi bio nesvršeni oblik od *nasiliti*. Oblik *nasiliti* jest potvrđen, ali ne u značenju koje bi odgovaralo značenju glagola *nasilovati*.

Stoga moramo poći od nesvršenoga, temeljnoga lika glagola i njegovih povijesnih potvrda.

U nekih glagola svršeni oblik izveden predmetkom *na-* može opet postati nesvršenim dometačnom tvorbom. Tako za gornji skup glagola, prema Akademijinu i Benešićevu rječniku, imamo sljedeće nizove¹:

- a.1) *uditi* — *nauditi* — *naudati* ili *naudivati*
- a.2) *škoditi* — *naškoditi* — *naškodivati*
- a.3) *štetiti* — *naštetiti*
- a.4) *pakostiti* — *napakostiti*
- a.5) **truniti* — *natruniti* — *natrunjivati*
- a.6) **siliti* — **nasiliti* — *nasilovati*
- b. *pruditi* — *napruditi* — *napruđati* ili *naprudevati* ili *napruđivati*

Stožerni su glagoli te skupine *nauditi* i *naškoditi* s jedne strane, te *napruditi* s druge. Oni su naime zasvjedočeni već od samih početaka pismenosti na ozemlju koje zapremaju hrvatski, bošnjački, srpski i crnogorski jezik. Valja pretpostaviti da su oni bili uzorkom prema kojemu su se tvorili ostali glagoli toga značenja.

a.1. U cijeloj se skupini brojem potvrda izdvaja *nauditi*. Prvi je put zabilježen u 15. stoljeću, a iz primjerā se dade razvidjeti da do 19. stoljeća dolaze isključivo s područja današnje Hrvatske i Bosne i Hercegovine — osim, može bitno, jednoga. Ta, doduše, jest jedna od najstarijih potvrda, ali se nalazi u tzv. *Spomenicima srbskim*. U te su *Spomenike*, međutim, kao srpski ubrojani i spomenici hrvatskoga jezika, poglavito oni porijeklom iz Dubrovačke Republike, kao i oni s područjā koje danas tvore Bosnu i Hercegovinu. Stoga bi valjalo provjeriti odakle je točno isprava u kojoj se nalazi spomenuti glagol. Njegov neizveden oblik također je prvi put zasvjedočen početkom 15. stoljeća. Donosimo tri najstarije potvrde (ARj XIX, 234–5):

Posmisliše, da bi moglo uđiti ovo njegovo maneno govorenje. (Žića otaca, oko 1400.) Starine 40, 179.

---

¹ Zvezdica ispred glagola označuje da oni nisu potvrđeni u značenju koje dijeli ta skupina, već imaju neka druga značenja, koja uvjetuju i druge sintaktičke odnose, primjerice objekt u kojem drugom padežu osim dativa.

Imavše svitb i cilb zgovorŭ z gospodinomŭ hercegomŭ Hrŭvojemŭ i vojevodomŭ Sandaljemŭ [...] ako ne bihu u povelj imenomŭ pisane, da Dubrovniku za to ne udi. (Zvečaj, 1404.) Mon. serb. 255.

Njimŭ i vsemu njihŭ ne uditb. (Bosanski vojvoda Radoslav Pavlović sklapa savez s Dubrovčanima, 1427.) Mon. serb. 341.

Što je rečeno za *nauditi*, vrijedi i za *uditi*: svi primjeri zabilježeni do 19. stoljeća potječu iz današnje Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Po Akademijinu rječniku, u starim srpskim spomenicima izgleda da se taj glagol ne javlja.

a.2. Glagol *naškoditi*, iako je potvrđen također vrlo rano, zastupljen je znatno manjim brojem primjera, koji su svi s područja hrvatskoga jezika.

a.3. Glagol *naštetiti* uopće nije zabilježen u Akademijinu rječniku. Po tome je suditi da se radi o novijoj tvorenici, kojoj je izravan uzor glagol *naškoditi*.

a.4. Glagol *pakostiti* vrlo je starih potvrda. Prve su dvije iz trinaestoga stoljeća, treća iz petnaestoga (ARj IX, 579):

Zemlji tvojoj i gradomŭ tvojimŭ da ne pakostimo ni plēnomŭ ni gusovŭ. (13. st.) Mon. serb. 23.

Ako kto pakosti vinogradomŭ dubrovčkimŭ, da ga pozovu prēdŭ kraljevstvo mi. (13. st.) Mon. serb. 52.

Oko školja gdi pogani (morski medvjed) *i bez stida gdi pakosti.* Vetranović 1,21.

Ostale su iz devetnaestoga stoljeća. Za oblik *napakostiti*, pak, imamo tek jednu jedinu potvrdu, i to istom iz 19. st.

a.5. *Natruniti* jest svršeni oblik glagola *truniti*, koji, međutim, nije zabilježen u tome značenju, niti dopušta objekt u dativu. Najstarija je potvrda toga glagola iz Stullijeva rječnika (ARj VII, 704):

u rječniku Stullijevu: *obesse, officere, nocere, damnum offerre, damno esse*

Njegov nesvršeni oblik *natrunjivati* najstariju potvrdu nosi u djelu pisca Radnića:

Da kojegod prijateljstvo od svijeta natrunjuje tvomu napridku duhovnomu. M. Radnić 28a.

a.6. Glagol *nasilovati* predstavlja nesvršeni oblik svršenoga glagola *nasiliti*, koji u tome značenju i s objektom u dativu nije posvjedočen. Nešto je manje neočekivano da u tome značenju nije zabilježen ni temeljni oblik, glagol *siliti* (za njegov izostanak usporedi analogan odnos izostajanja kod glagola *truniti* – *natruniti*). Zabilježeno je u svemu pet potvrda toga glagola, od kojih samo dvije zadovoljavaju sintaktičke uvjete da spadaju u promatranu skupinu, a to je da kao dopunu iziskuju objekt u dativu. Svih pet potječe iz spomenikā srpskoga jezika, osim, možebitno, jedne, koja se nahodi u gore spomenutim Spomenicima srpskim. Uzmemo li podatak rječničara Joakima Stullija da se taj glagol našao u nekom glagoljskom brevijaru vjerodostojnim, tada zaključuje-

mo da se on protezao i na područje hrvatskoga jezika.

Dvije su potvrde iz srpskih isprava (ARj VII,610):

Ako kto ime što govoriti ili nasilovati gradu Dubrovníku za sizi dohodok [...] da ima kraljevstvo mi ot toga njih braniti i pomagati. (14. st.) Mon.serb. 188,

Hoćete po drugi put paki ovde da im nasilujete. (18. st.) Glasnik II,3,272,
a treća iz Stullijeva rječnika:

Bogatci nasiluju vam.

Koliko se iz takvih rečenica, lišenih širega konteksta, može razazrjeti, značenje glagola nasilovati blisko je onomu glagola nauditi i dr. No, kako god bilo, on predstavlja rubnu pojavu u ovom, inače semantički vrlo kompaktnu skupu. Već na prvi pogled nije teško zaključiti da je većina tih glagola izvedena od imenice. Odskače samo *(na)uditi*, koji nema pripadajuće imenice. Situacija je sljedeća:

- a.1) *uditi* < ?
- a.2) *škoditi* < *škoda*
- a.3) *štetiti* < *šteta*
- a.4) *pakostiti* < *pakost*
- a.5) *truniti* < *trun*
- a.6) *siliti* < *sila*
- b. *pruditi* < *prud*

Promotrimo li značenja pojedinih imenica, isključivši naravno glagol *uditi*, razlučit ćemo, po kriteriju istoznačnosti odnosno protuznačnosti, tri podskupine:

- 1) *škoda*, *šteta*, *pakost* : *prud*
- 2) *trun*
- 3) *sila*

Kod 1): tu skupinu sačinjavaju suznačnice *škoda*, *šteta* i *pakost*, te njima protuznačna imenica *prud*. One i čine stožernu podskupinu cjelokupne skupine. Pri tome valja naglasiti da *pakost* ima dva značenja, 'zloba' i 'šteta'. U tom je slučaju zastupljeno drugo značenje, iz kojega je izveden glagol *pakostiti*, 'štetiti'. U današnjem se nebiranome, svagdanjem govoru *(na)pakostiti* rabi uglavnom stapajući oba značenja riječi *pakost*, te to znači nešto kao 'naštetiti komu iz zlobe'. Subjekti su danas uglavnom živa, svijesna stvorenja, koja imaju moć da čute zlobu, koja ih pobuđuje da poduzmu radnje ne bi li izdjelovali da objekt uzbude na kakvu gubitku. U starije doba *pakostiti* je značio isključivo 'štetiti', bez zlobe, u većini slučajeva opljenjujući i ništeći tuđu imovinu.

Kod 2): riječ *trun*, kako smo rekli, nema značenja bliska značenju 'štete'.

Kod 3): riječ *sila* također nema značenja bliska značenju 'štete', već osvjetljava jedan drugi vid djelovanja negativna po objekt.

Budući da glagolu *(na)uditi* u cijelom svemiru glagola odgovaraju značenjem, a onda i svime što značenje uvjetuje: sintaktičnim dopunama, perfektivizacijom predmetkom *na-* i dr., jedino glagol *škoditi*, a potom i *štetiti* te *pakostiti*, a ti su izvedeni od imenica — ponukan sam pretpostaviti da se i u njem krije nekakva imenica. Pretpostavku da je glagol nastao od pridjeva *hud* možemo odmah zabaciti jer se oblik *nahuditi* nahodi tek od 18. stoljeća. Odbijemo li formant *-i-*, nadaće nam se imenica **ud*. Ona bi, predmnijevam, značila isto što i ostale tri, a to je ‘škoda’, odnosno ‘šteta’, odnosno ‘pakost’. Poželjno je da se ta spekulacija potkrijepi etimološkim omišljanjima ne bi li se iznašla kakva plauzibilna pretpostavka o iskonu te riječi. Najprije valja ogledati etimologije ostalih triju imenica što će nam pomoći da u izvjesnoj mjeri razvidimo mehanizam i motivaciju označivanja pojma ‘štete’. Idealno bi bilo istražiti to na što većem broju jezika, čime bismo mnogo šire zasegli u tipologiju označivanja pojma ‘štete’. Ovako ćemo se zadržati na hrvatskom (dijelom i na drugim slavenskim jezicima).

1) *škoda*: riječ je, kazuju etimološki rječnici (npr. Gluhak 608, Snoj 636), posuđena iz starovisokonjemačke riječi *scâdo*, koja je isto značila ‘šteta’. Ona pak vodi podrijetlo od pragermanskoga korijena **skaþan-*, koji bi značio ‘šteta, ozljeda’.

2) *šteta*: dolazi od praslavenskoga **tvščeta*, što je apstraktna imenica tvorena sufiksom *-eta/-ota* od pridjeva **tvščb*, ‘tašt, prazan’. Riječ se nahodi samo u hrvatskome i ostalim srednjojužnoslavenskim jezicima.

3) *pakost*: prema etimološkim rječnicima, ova se riječ podaje dvama tumačenjima. Po jednome (Gluhak 464) psl. **pakostb* imenica je izvedena predmetkom *pa-* od nesačuvane imenice **kostb* ‘šteta, kvar’ s potvrđenim glagolom **kosti*. Ona bi pak bila izvedena ili od glagola **kasati* ‘ticati’, ili, vjerojatnije, od glagola **kaziti* ‘kvariti, oštećivati’. Po drugome, pak, ona je izvedenica dometkom *-ost* od riječi **paktb* — po jednome tumačenju (Gluhak 454), pridjeva **(o)paktb* (kojemu da je prvotno značenje ‘protivan smjeru’, a indoeuropska etimologija **ap-ōk^w-*, odnosno ‘protivan oku’), po drugome (Snoj 419), priloga **paktb* (kojemu bi prvotno značenje bilo ‘opet, ponovo’, a potom i ‘nepravo, slabo’, što je sve u vezi s predmetkom **pa-* kojemu temeljno značenje jest drugotnost, nepravost, patvornost, slabost).

Uz te tri riječi od kojih se tvore odimenični glagoli ovamo moramo pri-tegnuti još i dvije istoznačne riječi, *uštrb* i *ubitak*.

4) Riječ *uštrb* uglavnom nalazimo u frazemu *biti na uštrb* komu/čemu i znači isto što i gornje tri riječi. Ona se u hrvatskome smatra — s pravom ili ne, nije nam sada važno — rušticom.

5) Riječ *ubitak* u hrvatskome je zabilježena tek u novije doba, u 19. stoljeću, a vjerojatno nam dolazi iz inih slavenskih jezika. To se može pretpostaviti po tome što glagol iz kojega je izvedena, *ubiti* < **ubyti*, u hrvatskome nije zasvje-

dočen (valja ga razlikovati od *ubiti* < *ubiti, izvedena od glagola *biti, koji znači ‘tući’). Taj glagol, ako i jest postojao, u hrvatskome se nije uzdržao; razlog su tomu dvije nesretne jezične promjene koje su umanjile glasovnu razlikovnost. U hrvatskome su se, naime, praslavenski glasovi *y i *i stopili u *i*, a *v- i *u- su se na početku riječi a prije zubnoga ili usnenoga suglasnika stopili u *u*- (usp. riječi *udovica*, *utorak*). Potonja je promjena dovela do poništavanja glasovne razlike među glagolskim predmetcima *v- i *u-, koji u današnjem hrvatskom oba glase *u*-. Shodno toj promjeni predmetak je *u- u hrvatskome bitno manje zastupljen, prepustivši svoje funkcije ili inim predmetcima (npr. *od*-, *po*-) ili priložima (npr. *ća* ili *proč*), a neke od njih su jednostavno ukraćene. Konkretno, četiri u teoriji moguće praslavenske riječi, *ubiti, *ubyti, **v**rbiti* i **v**rbyti*, u hrvatskome bi glasile samo *ubiti*. Hrvatski pridržava *ubiti i **v**rbiti*, a glagol se *ubyti izgubio. Njegov je nesvršeni par, *ubivati*, doduše zasvjedočen u jednime primjeru, kod Ivana Bandulavića 1626. godine, i to vjerojatno zato što nesvršeni oblik od *ubiti u hrvatskome uglavnom glasi *ubijati* (iako ima i nešto primjera s *ubivati*), a od glagola *ubyti glasio bi beziznimno *ubivati* – čime je razlika između dvaju glagola osigurana.

Dotični Bandulavićev primjer glasi:

Po koliko urih dneva i noći pribiva i ubiva svako deset dana i deset noćih miseca.,
Bandulavić VII.

Glagol *ubivati* ovdje znači ‘smanjivati se, opadati’. Primjer je zanimljiv i zato što u njemu uz glagol *ubivati* stoji i njegova protuznačnica, *pribivati*, sa značenjem otprilike ‘narastati, prirastati’. S tim značenjem glagol *pribiti/pribivati* u ARj nudi još četiri potvrde:

Izrednyihъ mužъ žitija potrebna běhu [...] polъze radi otъ njihъ pribivajemije
člověkomъ. Domentijan^b 1.

Poslije porođenja što je u komu tijela i mesa naraslo i pribilo. Divković bes. 400.

Na svrsi svakoga miseca u kalendaru stavljaju se pribivanja oliti narastanja i
ubivanja oliti smanjkavanja oliti urih dneva i noći svakoga miseca. Bandulavić VII.

u rječniku Belostenčevu: *pribivam*, *accresco*, *succresco*, *incrementum* *sumo*.

Uz to postoji i imenica *pribitak* sa značenjima koja se mogu izvesti iz ‘narastati’, a to su ‘priplod’, ‘porod’, ‘blago, stoka’ te skupina glagola kojima je značenje nejasno, ali mi se čini da se mogu ovamo pridjenuti.

Drugo je značenje glagola *pribiti/pribivati* ‘koristiti, probiti/probivati’. Podane su tri potvrde, sve tri iz 16. stoljeća (ARj XI, 840). U svim je trima primjerima podmet rečenice upitna zamjenica *što*, koja upućuje na pogodbenu rečenicu otvorenu veznicima *da* i *ako*, koje predstavljaju pravi podmet korištenja, *pribitka*, dok je njegov objekt imenica ili lična zamjenica u dativu:

Gospodin da si zvan, ča ti će pribiti? Marulić 115.

A: *Gospoje, s tobom leć jednome ja bih rad.* B: *Što bi ti pribilo, da ležeš sa mnome?* M. Držić 82.

Što pribiva čovjeku, ako bi vas svijet dobio, a od duše svoje poginutje trpio? N. Ranjina 208^b. [iz lat. *quid prodest homini, si [...]. matth. 16, 26.*]

Budući da je u glagola *pribiti/pribivati* i *ubiti/ubivati* potvrđen odnos protuznačnosti u značenju ‘rasti’: ‘smanjivati se’, možemo pretpostaviti da je postojao i odnos ‘koristiti’: ‘*štetiti’, s time da bi tada glagol *ubiti/ubivati* u značenju ‘*štetiti’ bio propao prije no što se uspio zabilježiti, a glagol *pribiti/pribivati* u značenju ‘koristiti’ obživljavao je još kroz 16. stoljeće, kad je njegovo mjesto posve zauzeo glagol *probiti/probivati* i dr. U ARj nalazimo i riječ *pribitak* u značenju ‘korist’, ali u srpskih pisaca 19. stoljeća, što ukazuje na to da je ona, kao i *ubitak*, nekako tada posuđena zacijelo iz ruskoga. Postoji i stara riječ *pribitak* sa značenjem ‘dobitak’, no on je vjerojatno izveden iz glagola *pribiti* koji je prijelazan i uopće ne spada u raspravljanu skupinu.

Razmotrivši etimologije imenica sa značenjem ‘šteta’ u hrvatskome, pitamo se mogu li nam one pomoći u domišljanju etimologije pretpostavljene imenice **ud*.

Odmah možemo uočiti da dvije od njih, *ubitak* i *uštrb*, imaju predmetak *u-*, i to dvije izvedene od glagola. Radi se, ponavljamo, o glagolskome predmetku *u-* (< praslav. **u-*) kojemu je opće značenje razmjerno jasno izraženo, a to je ono udaljavanja, nestajanja, uklanjanja.

Možemo predmniti da je *u-* u **ud* isti taj predmetak. To bi podrazumijevalo da je **ud* nekakva odglagolna imenica, gdje bi *-d* odražavalo taj glagol. Sljedeće je pitanje postoji li uopće odglagolna imenica koja spregnuta s kojim glagolskim predmetkom ima oblik *-d*, i koji je to glagol? Odgovor je da postoji, i to više njih za koje se već uvriježilo tumačenje da su spojevi nekoga predmetka s *-d*, a najčešće se navode *sud* (‘posuda’), *sud* (‘sudište’), *ud*, *prid*, *nado*, *nada*. To je *-d*, slažu se etimološki rječnici, praslavenski odglagolnik **-dъ* od glagola *djeti*, **dēti*, odnosno ništični prijevojni stupanj od njegova korijena **dē-*. Sljedno tomu, **udъ* bi bio imenica od nepotvrđena glagola **udēti*, koji bi, sudeći po primjerima *uštrb*, *ubitak*, imao značiti nešto kao ‘djete, metnuti ča, proč’. Dakle, pojam štete ovdje bi se predočavao kao djelovanje kojim se od neke količine, skupa ili čega sličnoga, odmeće, odstavlja, odvađuje neki njezin dio. Možemo uspostaviti i ljestvicu silovitosti nanošenja štete među tima trima glagolima. Najsilovitiju štetu označivao je *uštrb*, ako je izveden od prijelaznoga glagol **uščrbiti* (usp. rus. *uščerbitъ*, polj. *uszczerbić*). Ako pak dolazi od neprijelaznoga glagola *uščrbnōti se* (usp. starorus. *uščrbnutisja*), tada zauzima prijelazno mjesto prema **ubyti*. Potonji, budući da je neprijelazan, ne traži da se izreče djelatelj radnje oštećivanja, odnosno uzrok oštećivanja je posve zanemaren. Štoviše, sama radnja oštećivanja odnosno nestajanja izrečena je

najopćenitijim mogućim glagolom, glagolom *biti*, gdje se zamišlja da neka količina ili skup gubi svoj neki dio već pukim bivanjem, a ne kakvom određenošću radnjom ili tijekom. Glagol **uditi* bi zauzeo mjesto između **uščvrbiti* i **ubiti*, ali svakako nešto bliže prvomu. On je prijelazan, dakle traži da se izreče djelatelj radnje u *d i j e v a n j a*, drugim riječima – naglašen je izvanjski utjecaj na neku količinu ili skup. Glagol *djeti*, za razliku od *štrbiti*, nema značenjsku crtu silovitosti u sebi, može se reći da je on neutralan u odnosu na pojam silovitosti.

Zagledamo li pažljivije glagole s pretpostavljenim odrazom **-dъ* glagola **děti*, u oči nam upada imenica *prid*. Njezino je značenje u hrvatskome višestruko: u Vitezovića ona znači ‘korist’, kao trgovinski pojam zabilježen od 19. stoljeća znači ‘dodatak u prodaji, trgovini, razmjeni’. Posebno nam je tu zanimljivo značenje riječi *prid* kao ‘korist’, jer njezina bi protuznačnica, gledajući odnos glagola *pribiti/pribivati* s glagolom *ubiti/ubivati*, glasila upravo **ud*.

Drugim riječima, analogno odnosu *pribiti/pribivati* : *ubiti/ubivati*, dotično *pribitak* (‘korist’) : *ubitak* (‘šteta’) – to potonje ako već ne nalazimo potvrđeno u hrvatskom, a ono nalazimo u mnogim drugim slavenskim jezicima: ruskom, češkom, poljskom itd. – možemo uspostaviti odnos **priděti* : **uděti*, dotično **pridъ* : **udъ*.

Takvo tumačenje može pomrsiti činjenica da se prostor koji zaprema riječ *prid* sa značenjem ‘koristiti’ – a to je prema potvrdama sjeverna Hrvatska i Slovenija – i riječ **ud* odnosno glagol *uditi* – a to je uglavnom prostor Hrvatske, Bosne i Hercegovine te, prema potvrdama sudeći, tek u novije vrijeme Srbije – ne poklapaju. Moguće objašnjenje te nepodudarnosti možda leži u ranoj zamjeni riječi *prid* riječju *prud*, baš kao što je kroz 16. stoljeće glagol *pribiti* bio potisnut od glagola *probiti*.

Ovo razlaganje mogu zaglaviti jednim opažajem, koji ne može u bitnome izmijeniti argumente izložene više. Rekao sam da se **-dъ* redovito smatra odrazom glagola **děti*. Stoga bismo mogli očekivati da ćemo u značenjima hrvatskih glagola *pridjeti* odnosno *udjeti* naći značenja bliska značenju ‘koristiti’ odnosno ‘štetiti’. To, međutim, nije slučaj. No tovrсна značenja nalazimo u glagola *pridati*. Potvrde su tih značenja, doduše, mlada, listom iz 19. stoljeća. Značenja su navedena ovako:

pridati e. = ‘roditi’ (ARj XI, 860)

1) *Prodoše tri godine, da sam se oženio [...] Pridali se tri sinčića.* Ljubiša prip. 199.

2) *Pridati se, t. j. roditi se: Stane je pridala jučer dijete.* Crna Gora. Jovanić-Batut letop. 149, 46.

pridavati se c.e) (ARj XI, 861)

1) *pridati se, pridaje se, gedeihen, crescere, cf. napredovati.* Govori se u Boci. Karadžić rječn.

usp. prid c) = ‘priplodak’ (ARj XI, 859)

- 1) *Davalac na ostavu može, kadgod zaželi, tražiti da mu se stvar povrati [...] ako bi stvar imala kakav prid ili prirast, treba i to da se povrati.* Bogišić zakon. 129.

Raspon se značenja glagola *pridati* neobično podudara sa značenjima glagola *pribiti* i odglagolske imenice *pribitak*, a to su ‘prirast’, ‘priplod’, ‘porod’.

Za glagol *udati*, praslavenski **udati*, nisu potvrđena tražena značenja.

Ništični bi korijen glagola *dati* također glasio **-dъ*, odnosno u hrvatskome *-d*, pa nema formalne zapreke za to objašnjenje. Neku ulogu još može igrati pitanje naglasaka, ali se tu ne osjećam dovoljno pozvanim da bih donosio dubljih zaključaka.

Unatoč nevelikoj starini njegovih potvrda, smatram da se riječi *prid* i **ud* mogu prije izvesti iz glagola *pridati* odnosno *udati*, a ne iz glagola *pridjeti* odnosno *udjeti*.

Literatura i izvori

- Bezljaj, France. 1977–95. *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Daničić, Đuro, i dr. (ur.) 1880–1975. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Gluhak, Alemko. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*, Zagreb : August Cesarec Izdavač.
- Machek, Václav. 1971. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha : Academia.
- Skok, Petar. 1971–74. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Snoj, Marko. 1997. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana : Mladinska knjiga.
- Vasmer, Max. 1955–76. *Russisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag.

Etymology of the verb *(na)uditi*

Summary

The author tries to shed light on the etymology of the verb *(na)uditi*. The verb is put in a wider context comprising seven verbs which are synonymous/antonymous to *(na)uditi*. Analyzing their etimologies and formation the author concludes that *(na)uditi* is derived from the unattested noun **ud* meaning ‘detriment, harm, damage’.

Ključne riječi: hrvatski jezik, etimologija

Key words: Croatian language, etymology

